

สองฝ่ายไคองนามในสนธิสัญญาว่าด้วยมิตรภาพ พันมิตรและความช่วยเหลือร่วมกัน เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1950 โดยมีความตอนหนึ่งระบุว่า.-

ด้วยการรวมพลังอย่างแน่นแฟ้นฉันมิตรและด้วยความร่วมมือต่อกัน สหภาพโซเวียตรัสเซีย และสาธารณรัฐประชาชนจีนมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะร่วมกันรักษาป้องกันอิทธิจักรวรรดินิยมของ ญี่ปุ่นมิให้เกิดซ้ำอีก และการก้าวร้าวรุกรานซ้ำอีกของฝ่ายญี่ปุ่น และหรือการก้าวร้าวรุกรานของ ทั่วโลกก็ตาม (ในที่นี้ คงหมายถึงฝ่ายโลกเสรีนำโดยสหรัฐอเมริกา) ซึ่งอาจจะรวมพลังกับญี่ปุ่นใน ลักษณะใดก็ตามเพื่อก้าวร้าวรุกราน¹

ในมาตราที่ 7 ใ้กล่าวย้ำข้อความเบื้องต้นและโครงสร้างพันธะกรณีก่อนว่า "... ใน กรณีที่ฝ่ายใดก็ตามของคู่ทำสัญญานี้ถูกญี่ปุ่นโจมตีรุกราน หรือโดยญี่ปุ่นกับพันธมิตรของญี่ปุ่น ซึ่งเป็น การเกี่ยวพันไปสู่สภาพการณ์ของสงคราม อีกฝ่ายของคู่ทำสัญญาจะให้ความช่วยเหลือทางทหาร และค้ำค้ำต่าง ๆ ทุกวิถีทางอย่างฉับพลันทันที...

ในขณะนั้น มหาอำนาจรัสเซียและอเมริกากำลังมีความขัดแย้งกันในเรื่องวิธีการทำสัญญา สันติภาพกับญี่ปุ่น รัสเซียเกรงในท่าทีของฝ่ายโลกเสรี จึงนำประเด็นเรื่องนั้นระบุไว้ใน มาตราที่สองว่า.-

"คู่ทำสัญญานี้จะดำเนินการตกลงร่วมกันที่จะทำสัญญาสันติภาพกับญี่ปุ่น ร่วมกับมหาอำนาจ อื่น ๆ ที่เป็นพันธมิตรในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง"

ครั้นเมื่อสงครามเกาหลีใกล้ยุติขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1950 ญี่ปุ่นเป็นฐานปฏิบัติการ ที่สำคัญแห่งหนึ่งของกองทัพสหประชาชาติ สหรัฐฯ แสดงเจตจำนงแน่วแน่ที่จะสร้างญี่ปุ่นขึ้นคืนชีพ เป็นมหาอำนาจทางทหาร จีนคอมมิวนิสต์และรัสเซียจึงหวาดระแวงญี่ปุ่นมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะเมื่อฝ่ายพันธมิตรและสหรัฐฯ ร่วมลงนามสัญญาสันติภาพกับญี่ปุ่นในวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1951 ยุติการยึดครองญี่ปุ่น จีนคอมมิวนิสต์และรัสเซียมิได้รับเชิญร่วมลงนามด้วย ทั้ง ๆ ที่เป็น คู่กรณีสองฝ่ายในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง จีนคอมมิวนิสต์และรัสเซียได้ประท้วง กล่าวหาฝ่ายพันธมิตรละเมิดข้อตกลง ณ มอสโกแห่งปี ค.ศ. 1943 (Moscow Conference) ซึ่งระบุว่า จะไม่มีการแยกทำสัญญาสันติภาพกับฝ่ายอักษะ สหรัฐฯ เฝือกเจียงยังได้สร้าง ความหวาดวิตกแก่รัสเซีย โดยเฉพาะจีนคอมมิวนิสต์อีก ด้วยการลงนามสนธิสัญญาว่าด้วยเสถียรภาพความ มั่นคงร่วมกัน (Mutual Security Pact) กับญี่ปุ่นในวันที่ 8 กันยายน ตามสัญญานี้ญี่ปุ่นได้ มอบหมายที่ป้องกันประเทศอยู่ภายใต้ร่มเงาเคลียร์ของสหรัฐฯ และร่วมนโยบายสกัดกั้นการขยายตัว ของอำนาจอิทธิพลคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออก การรุกรานจีนคอมมิวนิสต์โดยอเมริกาซึ่งมีฐาน ปฏิบัติการในญี่ปุ่นย่อมเป็นไปไม่ได้ในทัศนะของจีนคอมมิวนิสต์ จีนคอมมิวนิสต์จึงเรียกร้องให้สหภาพ โซเวียตรัสเซียมีกำลังทหารประจำในเมืองท่าอาเชอร์ทอไม เพื่อด่วงดุลอำนาจให้ฝ่ายโลกเสรี

ยับยั้งจิตใจในการ เจริญหน้ากับรัสเซีย

ความรู้สึกที่จีนปรารถนาและหวาดระแวงญี่ปุ่นไต้หวัน เมื่อญี่ปุ่นประสบปัญหาเลือกไม่ถูกว่า ควรมีความสัมพันธ์กับรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ที่ปักกิ่ง หรือรัฐบาลพรรคชาตินิยมที่ไต้หวัน รัฐบาลญี่ปุ่นโดยนายกรัฐมนตรี นายโยชิคา (Yoshida) มิได้มองข้ามความจริงที่ว่ารัฐบาลไต้หวันเป็น รัฐบาลที่ถูกต้องของประชาชน ญี่ปุ่นปรารถนาจะรับรองรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์และเปิดความสัมพันธ์ ทางการทูตด้วย แต่ความปรารถนานี้ไม่อาจจะกระทำไ้เพราะญี่ปุ่นจำเป็นต้องพึ่งพาสหรัฐอเมริกา ในคำมั่นป้องกันประเทศ เสถียรภาพความมั่นคงภายในประเทศเป็นปัจจัยแรกที่ทำให้ญี่ปุ่นคัดค้านใจ คำเนนนโยบายจีนเดียว (One China Policy) ตามอเมริกา² ในปี ค.ศ. 1951 ญี่ปุ่น คัดค้านใจเลือกจีนที่ไต้หวันโดยการ เช่นสัญญาสันติภาพกับรัฐบาลจีนที่ไต้หวัน และเปิดการทูตด้วยเป็น การยอมรับโดยตรงว่า จีนที่ไต้หวันเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องของประชาชนจีน

โดยเหตุดังกล่าวเบื้องต้นระหว่าง ค.ศ. 1950 - 1960 จีนคอมมิวนิสต์ถือว่าญี่ปุ่นเป็น ภัยอันตรายของตน และยืนยันกรานไม่เปิดการทูตกับญี่ปุ่นทราบไ้ที่ญี่ปุ่นยอมตนเป็นรัฐบริวารของสหรัฐ อเมริกา (the U.S. satellite) แต่จีนคอมมิวนิสต์ก็มีไ้คบคิดพหุทางแก่ญี่ปุ่นเอเชียที่เดียว โดย กล่าวเป็นการเชื่อเชื่อยอยู่ในที่ว่า จีนแดงยินดีมีสัมพันธ์ภาพกับประชาชนญี่ปุ่นโดยจำกัดขอบเขต เฉพาะในวงการค้าและทางวัฒนธรรม เป็นการดำเนินการทูต ระดับประชาชน (People's Diplomacy)

ในญี่ปุ่นเอง แม้ว่ารัฐบาลจะถูกมีญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรของอเมริกาและสร้างพันธมิตรต่อกัน ในคำมั่นต่าง ๆ ทั้งเพื่อป้องกันญี่ปุ่นและป้องกันการขยายอำนาจอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ในเอเชีย ตะวันออก³ รัฐบาลญี่ปุ่นไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นเข้าพิพพันในภาวะสงครามเย็นด้วยเกรงว่า ถ้าเกิด สงครามโลกขึ้น โดยพันธมิตรจะดึงเอาญี่ปุ่นเข้าร่วมสงครามอีก ชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่กลัวภัยสงคราม นิวเคลียร์ยิ่งกว่าชาติใด ๆ ในโลก เพราะไ้ล้มรสรระเบิดปรมาณูมาแล้วในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1945 ชาวญี่ปุ่นจึงปรารถนาที่จะดำเนินนโยบายเป็นกลาง รั้กศูนย์กลางเพียงสิ่งอื่นใด รั้กเดียวและ หวาดกลัวการเสริมสร้างกำลังแสนยานุภาพซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นมหาอำนาจ การแผ่ ขยายลัทธินิยมทหาร (Militarism) และระบอบเผด็จการซึ่งปรากฏมาแล้วในรอบปี ค.ศ. 1930 - 1940 ญี่ปุ่นส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการมีฐานทัพอเมริกาในญี่ปุ่น เพราะหวาดวิตกว่า สงครามระหว่างสองมหาอำนาจรัสเซียและอเมริกาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จะทำให้ญี่ปุ่นเป็น เป้าหมายการโจมตีจากรัสเซีย ญี่ปุ่นไม่ต้องการเป็นรัฐกระพย (Buffer State) สำหรับโลก คอมมิวนิสต์และโลกเสรีในเอเชียตะวันออก ชาวญี่ปุ่นพยายามชักชวนมิให้รัฐบาลชุดใดปรับปรุง รัฐธรรมนูญมาตราที่ 9 ซึ่งระบุโดยพฤตินัยห้ามสร้างกำลังแสนยานุภาพ จีนคอมมิวนิสต์ไ้ไ้เสี่ยง ส่วนนี้ในสังคมญี่ปุ่นยับยั้งรัฐบาลญี่ปุ่นมิให้สร้างตนเองเป็นมหาอำนาจ

แม้จะมีเสียงไม่ต้องการเข้าเกี่ยวข้องกับฝ่ายใดในสงครามเย็น รัฐบาลจำกัดคำนิยามถึงเสถียรภาพความมั่นคง โดยพิจารณาการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเกาหลีและอินโดจีน รัฐบาลญี่ปุ่นเริ่มพิจารณาสร้างกำลังแสนยานุภาพท่ามกลางการประท้วงของชาวญี่ปุ่นส่วนหนึ่งภายในประเทศ โดยออกพระราชบัญญัติต่อต้านการก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์ในญี่ปุ่น (Anti-Subversive Activities Law) เมื่อ ค.ศ. 1952 สองปีต่อมาในเดือนมีนาคม ญี่ปุ่นไต่ถามในข้อตกลงกับสหรัฐอเมริกา ว่าด้วยการช่วยเหลือร่วมกันในการป้องกันประเทศ (Mutual Defense Assistance Agreement) เป็นการเริ่มต้นขั้นแรกของการเสริมสร้างกำลังแสนยานุภาพโดยได้รับความสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา แม้ญี่ปุ่นจะอ้างว่าสร้างกำลังขึ้นเพื่อป้องกันตนเองเท่านั้นทั่วโลกโดยเฉพาะจีนคอมมิวนิสต์และเอเชียอาคเนย์ก็อาจจะเชื่อความนั้นได้ จีนคอมมิวนิสต์ยังไม่ลืมความหลังครั้งที่ญี่ปุ่นสร้างกำลังแสนยานุภาพขึ้นมาเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของโลก และได้ใช้ความยิ่งใหญ่ทางทหารนั้นรุกรานประเทศจีนจนย่อยยับทั้งทางด้านการเมืองและทางด้านเศรษฐกิจ จีนคอมมิวนิสต์จึงมีเหตุผลมากมายที่จะกล่าวอ้างได้ว่า ญี่ปุ่นกำลังเริ่มลัทธินิยมทหารใหม่อีก (Militarism)

บรรดาญี่ปุ่นที่รักสันติภาพเริ่มขามระเบิดปรมาณู และพวกเคียงซ้ายพยายามรณรงค์ต่อต้านรัฐบาลที่จะสร้างกำลังแสนยานุภาพ ผู้นำในการรณรงค์นี้ คือ พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย (Democratic Socialist Party) และพรรคคอมมิวนิสต์ (The Japanese Communist Party) เสียงต่อต้านนี้เริ่มดังมากขึ้นทุกที จนปี ค.ศ. 1960 ฝ่ายเคียงซ้าย (Leftists) ได้ทำการรณรงค์คัดค้านมิให้ญี่ปุ่นลงนามทศอายุสนธิสัญญาป้องกันเสถียรภาพเพราะเกรงเป็นปฏิปักษ์ต่อจีนคอมมิวนิสต์ยิ่งขึ้น ในครั้งนั้นประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์มีโครงการเยือนญี่ปุ่น บรรดานักศึกษาญี่ปุ่นก่อการจลาจลประท้วง การจลาจลครั้งนั้นแม้จะมีลัทธิพิชิตนิยมบังคับญี่ปุ่นให้เลือกเดินสายกลาง อย่างน้อยก็ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องระมัดระวังยิ่งขึ้นในการดำเนินนโยบายต่อจีนคอมมิวนิสต์ เพราะฝ่ายเคียงซ้ายและนิยมสันติภาพเชื่อมั่นในคำของจีนคอมมิวนิสต์ที่ว่า จะดำเนินนโยบายอยู่ร่วมกันโดยสันติ

ระหว่าง ค.ศ. 1960 - 1962 ทั่วโลกให้ความสนใจกับการประชุมสุดยอด (Summit Conference) ของมหาอำนาจ ที่สำคัญคืออเมริกาและรัสเซีย ฝ่ายซ้ายและฝ่ายนิยมสันติภาพได้ชุมนุมกันภาพพจน์โลกคอมมิวนิสต์ว่าเป็นฝ่ายรักสันติภาพ โดยเฉพาะเมื่อเกิดกรณีเครื่องบินยูทู (U-2) ของอเมริกามินถึงเขตการณ์ลับราชการลับในสหภาพโซเวียตรัสเซีย ถูกฝ่ายรัสเซียยิงตกเมื่อปี ค.ศ. 1962 กรณียูทูนี้ (U-2 Incident) ทำให้ฝ่ายรักสันติเห็นว่าอเมริกามีท่าทีก้าวร้าวรุกราน ชาวญี่ปุ่นเริ่มมองจีนคอมมิวนิสต์ด้วยความเห็นอกเห็นใจมากขึ้นว่า เป็นชาติที่รักสันติมุ่งสร้างชาติของตนมากกว่าก้าวร้าวรุกรานชาติอื่นและปรารถนาจะรับรองจีน เปิดสัมพันธภาพทางการทูตต่อกัน แต่อุปสรรคมากมายเป็นขวากหนามที่สำคัญคือ ญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรของอเมริกา

ต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ญี่ปุ่นทำสัญญาสันติภาพกับไต้หวัน ครอบครองไต้หวันเป็นรัฐชาติที่ถูกต้องของประชาชนจีน และญี่ปุ่นกำลังเสริมสร้างกำลังของตนขึ้นเหล่านี้ ทำให้จีนคอมมิวนิสต์ถือว่าญี่ปุ่นมีเจตนาไม่เป็นมิตรต่อจีนคอมมิวนิสต์อย่างแท้จริง

จีนคอมมิวนิสต์ได้ดำเนินนโยบายต่อญี่ปุ่นโดยมุ่งพยายามดึงญี่ปุ่นออกจากโลกเสรี คือไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายเป็นพันธมิตรของอเมริกา ต้องการให้ญี่ปุ่นเป็นกลางและดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ พาณิชยกรรมเพื่อผลประโยชน์ของจีนและโลกคอมมิวนิสต์ จีนคอมมิวนิสต์ต้องการให้ญี่ปุ่นครอบครองจีนคอมมิวนิสต์เป็นทางการมากที่สุด รัฐบาลญี่ปุ่นแม้ว่าจะฉีกนโยบายพันธมิตรอย่างเป็นทางการ ก็แสดงที่ท่าต้องการที่จะมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนแดง ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองรัฐบาลญี่ปุ่นทุกสมัยได้ย้ำเสมอว่า ตนจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับจีนโดยใช้หลักการที่ว่า "การแบ่งแยกรัฐบาลบริหารออกจากเรื่องทางเศรษฐกิจ"⁴ กล่าวคือ แม้จะไม่มี การทูตกับญี่ปุ่นก็ยื่นที่ค้าขายและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับจีนแดง เป็นการแยกเรื่องการเมือง (ปฏิสัมพันธ์กันทางความสัมพันธ์) ออกจากเศรษฐกิจ ด้วยการดำเนินการทูตระดับประชาชน (People's Diplomacy) กับจีนคอมมิวนิสต์

จึงเป็นธรรมเนียมปกติที่ญี่ปุ่นต้องส่งผู้แทนไปเจรจาต่อรองทางการค้ากับจีนคอมมิวนิสต์ และมักแถลงการณ์ร่วมกันให้ชาวโลกได้รับทราบถึงความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นและจีนทุกครั้ง จีนคอมมิวนิสต์แถลงย้ำแล้วย้ำอีกว่า ก่อนจะเปิดการทูตกับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจะต้องมีปฏิสัมพันธ์เงื่อนไขการศึกษาของจีนคอมมิวนิสต์ และลงท้ายคำแถลงการณ์ของตนเกือบทุกครั้งด้วยการประณามรัฐบาลญี่ปุ่น วิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่น ตั้งแต่เรื่องการเมืองภายในจนถึงนโยบายทั่วไปทั้งภายในและภายนอกของญี่ปุ่น

เงื่อนไขการศึกษาของจีนคอมมิวนิสต์ที่เสนอต่อญี่ปุ่นตลอดมา คือ ญี่ปุ่นต้องครอบครองรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ว่าเป็นรัฐชาติที่ถูกต้องของประชาชนจีน ตัดสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน ยอมรับว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน โดยยกเลิกสัญญาสันติภาพที่ญี่ปุ่นลงนามกับไต้หวัน (ซึ่งจีนคอมมิวนิสต์ถือว่าเป็นการหมิ่นประมาทจีนคอมมิวนิสต์โดยตรง เพราะเป็นการแสดงว่าญี่ปุ่นมองข้ามจีนคอมมิวนิสต์และเป็นการรับรองไต้หวันเป็นรัฐชาติที่ถูกต้องของประชาชนจีน) กติกาเหล่านี้ ญี่ปุ่นยอมไม่อาจรับไว้พิจารณาได้ เพราะญี่ปุ่นมีความผูกพันกับโลกเสรี ถ้ารับกติกาเหล่านี้และเปิดการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์ ย่อมหมายถึงการละจากโลกเสรีโดยตรง ซึ่งญี่ปุ่นไม่อาจปฏิบัติได้

ตั้งแต่รอบปี ค.ศ. 1960 - 1970 ในญี่ปุ่นเริ่มมีเสียงเรียกร้องให้ญี่ปุ่นเปลี่ยนนโยบายเสียใหม่ คือ เลิกระบบพันธมิตรกับอเมริกา (Alliance system) และดำเนินนโยบายเป็นกลาง (Policy of Neutrality) ไม่แทรกแซงยุ่งเกี่ยวกับสงครามเย็น อีกฝ่ายหนึ่งก็เห็นด้วยเพราะสำนักคิดที่ญี่ปุ่นได้กระทำทางกรรมต่อจีนอย่างสาหัสสากรรจ์ระหว่างปี ค.ศ. 1931 -

1945 ถึงกระนั้นประชาชนส่วนใหญ่ยังคงสนับสนุนรัฐบาลพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party-LDP) ซึ่งถือนโยบายพันธมิตรและรัฐบาลก็ยังยึดมั่นในพันธมิตรที่ต่อโลกเสรีไม่เปลี่ยนแปลง ดังจะเห็นได้ว่าในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1969 ญี่ปุ่นได้ออกแถลงการณ์ร่วมกับอเมริกาว่า "การสำรวจรักษาสันติภาพและเสถียรภาพในบริเวณเกาะไต้หวันเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญยิ่งของการสำรวจรักษาเสถียรภาพความมั่นคงของญี่ปุ่น"⁵ ความดังกล่าวนี้ โดยเนื้อแท้เบื้องหลังอยู่ที่ว่า จีนคอมมิวนิสต์ไม่อาจรวมไต้หวันได้ เพราะมีมหาอำนาจอเมริกาชักชวนอยู่ การที่ญี่ปุ่นร่วมแถลงการณ์ว่าจะช่วยรักษาเอกราชของไต้หวันย่อมจะทำให้จีนคอมมิวนิสต์ไม่พอใจ ทั้งนี้ญี่ปุ่นยังได้ยอมรับโดยปริยายว่า รัฐบาลจีนที่ไต้หวันเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายของจีนอยู่

โดยเหตุดังกล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ญี่ปุ่นจะเปิดสัมพันธภาพทางการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์ได้ยาก จีนคอมมิวนิสต์ยังคงตราหน้าญี่ปุ่นว่า เป็นชาตินิยมลัทธิทหาร ขอบตามหลังอเมริกา และเริ่มไม่สบายใจที่ญี่ปุ่นมีพิพาทว่าจะมีสัมพันธภาพอันถึงงามกับรัสเซียซึ่งศัตรูหมายเลขหนึ่งของตน⁶ ส่วนญี่ปุ่นเองก็มองเห็นอุปสรรคมากมายมิใช่น้อยที่จะเปิดการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์ อุปสรรคใหญ่สุดคืออเมริกาและไต้หวันซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการที่ญี่ปุ่นจะตัดสินใจทำอะไรลงไปเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับจีนคอมมิวนิสต์?

เสียงเรียกร้องให้ญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศต่อจีนและอเมริกาเริ่มหนาหูขึ้น เนื่องจากความบาดหมางกันทางการค้าระหว่างญี่ปุ่นและอเมริกาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 รัฐบาลทั้งสองฝ่ายพยายามหาหนทางแก้ปัญหาการค้า แต่ก็ไม่สำเร็จ เพราะค่างฝ่ายต่างยืนกรานในหลักการที่อีกฝ่ายปฏิบัติไม่ได้ ความบาดหมางนี้ในวงการเศรษฐกิจทั่วโลกมองไปในแง่ที่ว่าทั้งสองมหาอำนาจได้เปิดฉากสงครามเศรษฐกิจ (Economic War) กันแล้ว การเจรจาเรื่องการค้าหยุดชะงักหลายครั้ง อเมริกาเรียกร้องให้ญี่ปุ่นหยุดส่งผ้าเป็นสินค้าออกไปอเมริกา 5 ปี ญี่ปุ่นทำตามไม่ได้ เลยต้องต่อรองเรื่องกำหนดเวลา แม้ว่าจะเจรจาไม่สำเร็จและวงการอุตสาหกรรมผ้าในญี่ปุ่นจะพอดอกพองใจนัก ความอัมพาตในการเจรจานี้ส่งผลไปถึงความบาดหมางระหว่างประเทศ ความบาดหมางนี้ยังทวีขึ้นอีกเมื่อเกี่ยวพันไปถึงปัญหาเรือรังของญี่ปุ่นคือเรือเกาะโอกินาวา ญี่ปุ่นเรียกร้องให้อเมริกาถอนทัพและคืนเกาะนี้ให้ญี่ปุ่น แต่อเมริกาท้วงเหนี่ยวไว้ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับอเมริกานี้ทำให้ฐานะของรัฐบาล โดยเฉพาะตัวนายกรัฐมนตรี นายซาโตะเองทรุดหนักและอ่อนแอลงไปด้วย

นอกจากปัญหาทางการค้าแล้ว ญี่ปุ่นก็ยังต้องประสบปัญหานโยบายจีน ในปี ค.ศ. 1970 ญี่ปุ่นมีพิพาทมากพอไรที่จะพิจารณาเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์ ทางฝ่ายกระทรวงต่างประเทศของญี่ปุ่นได้กล่าวเป็นนัยหลายครั้งว่า ญี่ปุ่นพร้อมที่จะเปิดการเจรจาอย่างเป็นทางการกับจีนคอมมิวนิสต์ นายซาโตะ (Eisaku Sato) นายกรัฐมนตรีเองก็เคยปรารภว่า อยากเปิดการทูตกับจีนที่ปักกิ่งและที่ไต้หวัน เช่น ในการเปิดประชุมสภาผู้แทนเมื่อวันที่ 15 มกราคม ปี ค.ศ.

1970 นายซาโตะ พูดถึงจีนคอมมิวนิสต์ด้วยการเรียกว่า "รัฐบาลจีนที่ปักกิ่ง" ทั้ง ๆ ที่มีท่า
เปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ญี่ปุ่นก็รู้สึกว่าการเจรจาทันทีกับจีนคอมมิวนิสต์เป็นเรื่องที่
ระหว่างญี่ปุ่นกับไต้หวันและกับสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นยังคงยืนยันกรานในนโยบายเดิมของตน และยัง
ได้พูดถึงสันติภาพและเสถียรภาพของเอเชียตะวันออกว่า ถ้าองค์การสหประชาชาติพิจารณาจีน
คอมมิวนิสต์เป็นสมาชิก ควรใช้ระบบ 2 ใน การลงคะแนนคัดค้านวันจริง จีนคอมมิวนิสต์ไม่พอใจมาก

ปัญหาเรื่องจีนเริ่มทำให้วงการเมืองของญี่ปุ่นสั่นคลอนมากขึ้นในปี 1971 มีการถกเถียง
วิพากษ์วิจารณ์มากกว่า คกของญี่ปุ่นจะยอมเป็นชาติสุดท้ายในโลกที่จะมีการพูดกับจีนคอมมิวนิสต์หรือ?
ญี่ปุ่นควรเลือกนโยบายและวิถีทางใดในการติดต่อกับจีนคอมมิวนิสต์ จะรับรองทั้งจีนคอมมิวนิสต์และ
จีนที่ไต้หวัน (ที่เรียกว่า นโยบายสองจีน - Two China Policy)? หรือรับรองเพียงชาติเดียว
คือ ไม่จีนคอมมิวนิสต์ ก็ จีนไต้หวัน? (ที่เรียกว่านโยบายจีนเดียว - One China Policy)
และหรือ จะติดต่อกับจีนคอมมิวนิสต์วิธีใดโดยมิให้จีนที่ไต้หวันโกรธเคืองญี่ปุ่น? ที่เป็นปัญหาเช่นนี้
ก็เพราะทั้งจีนคอมมิวนิสต์ และจีนที่ไต้หวันต่างก็อ้างว่าตนเป็นรัฐบาลที่ถูกกฎหมายของจีน
ญี่ปุ่นเองก็รับรองจีนที่ไต้หวัน ปัญหายังยุ่งยากซับซ้อนขึ้นอีก เนื่องจากญี่ปุ่นมีผลประโยชน์ทางการค้า
กับจีนคอมมิวนิสต์และจีนที่ไต้หวัน ในปี ค.ศ. 1971 การค้าระหว่างไต้หวันกับญี่ปุ่นขึ้นสูงถึง 780
ล้านเหรียญอเมริกัน และการค้าระหว่างจีนคอมมิวนิสต์และญี่ปุ่นก็เริ่มสูงเช่นกัน คือ 700 ล้าน
ดอลลาร์⁸ ผลประโยชน์ทางการค้าและทางการเมืองทำให้ญี่ปุ่นไม่อาจจะคัดค้านใจอะไรได้มากนัก
ในปัญหาจีน ทั้งที่นายซาโตะได้ยอมรับว่า "ญี่ปุ่นไม่มีการพูด (กับจีนคอมมิวนิสต์)จนกว่าเราจะแก้
ปัญหาจีนไต้หวัน"⁹

เมื่อต้นปี ค.ศ. 1971 ญี่ปุ่นต้องการให้สหประชาชาติพิจารณาเรื่องการลงคะแนนคัดค้าน
ขับไล่วไต้หวันออกจากความเป็นสมาชิก และเรื่องกับจีนคอมมิวนิสต์เป็นสมาชิกเป็นประเด็นสำคัญ
ญี่ปุ่นจะถือหลักไม่เข้าแทรกแซงในกรณีทั้งสองนี้ โดยไม่ออกเสียงลงคะแนน¹⁰ แสดงว่าญี่ปุ่นถือ
นโยบาย 2 จีน ต้องการให้จีนคอมมิวนิสต์และจีนชาติเป็นสมาชิกสหประชาชาติ ในขณะที่ญี่ปุ่น
ออกความเห็นเป็นทางการไว้เช่นนี้ ญี่ปุ่นก็เริ่มทบทวนจีนคอมมิวนิสต์ นายเอชิ กิชิ (Aichi
Kishi) รัฐมนตรีต่างประเทศได้กล่าวอย่างเปิดเผยว่า ญี่ปุ่นเต็มใจที่จะพูดกับจีนคอมมิวนิสต์
(have a 'dialogue') แต่จะทำได้อย่างไร? ญี่ปุ่นเองต้องไร้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ
ในเรื่องนี้ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวพันไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับจีนที่ไต้หวัน รวมทั้งการ
ที่ญี่ปุ่นต้องคำนึงถึงการเมืองระหว่างประเทศ กล่าวคือ ญี่ปุ่นต้องปรึกษาพันธมิตรของตนก่อนคือ
อเมริกาและเอเชียอาคเนย์

เมื่อมีเสียงเรียกร้องให้ญี่ปุ่นปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศ นายซาโตะจึงได้
แต่กล่าวเตือนผู้เรียกร้องเช่นนั้นให้พิจารณาใคร่ครวญถึงผลประโยชน์ของชาติและความผูกพันที่ญี่ปุ่น

มีต่อชาติอื่น¹¹ รัฐบาลขอร้องไห้ญี่ปุ่นให้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการแก้ปัญหาเงินมีให้กระทบกระเทือนถึงเกียรติภูมิญี่ปุ่น การเมืองระหว่างประเทศและผลประโยชน์ของชาติ ความต้องการที่จะแก้ปัญหาเงินมีนี้ผู้วิจารณ์ไว้ว่า การกระทำของรัฐบาลนายซาโตะนี้ได้ถูกบันทึกไว้ในระหว่างการตัดสินใจของการจะเปิดการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์ และการที่ต้องยอมรับความจริงคือสถานการณ์โลกสิ่งแวดล้อม (พันชกรมีคือโลกเสรีภูมิคืออยู่)¹²

ในค่านจีนคอมมิวนิสต์เองได้สร้างอุปสรรคให้ญี่ปุ่นมากมายด้วยการเรียกร้องให้ญี่ปุ่นทำตามกติกาเบื้องต้นของตนก่อน (Preconditions) กติกาเหล่านี้ล้วนเป็นข้อเรียกร้องที่ญี่ปุ่นทำตามได้ยากเต็มที่ กติกาเหล่านี้ได้เพิ่มขึ้นตามกาลเวลา ที่สำคัญคือ ญี่ปุ่นต้องยอมรับว่าตนกำลังฟื้นฟูอิทธิพลทหารคือสร้างกำลังสันนิบาตภาพ และจีนต้องการให้ญี่ปุ่นยกเลิกสัญญาสันติภาพกับไต้หวัน¹³

ถึงกระนั้น ความเคลื่อนไหวเพื่อเปิดการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์ก็ปรากฏมากขึ้นในปี ค.ศ. 1971 รัฐบาลญี่ปุ่นส่งนายไอชิโร ฟุจิยามา (Aichiro Fujiyama, — ซึ่งถือกันว่าเป็นผู้นำฝ่ายนิยมมีการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์) สมาชิกอาวุโสของพรรครัฐบาลไปเป็นผู้แทนเจรจากราคากับจีนคอมมิวนิสต์ จุดประสงค์คือการให้ฟุจิยามาหาช่องทางและท่าทีของฝ่ายจีนคอมมิวนิสต์ว่าคิดหรือมีท่าทีอย่างไรต่อญี่ปุ่น ความเคลื่อนไหวอีกประการหนึ่ง คือ สมาชิกสภาผู้แทนสังกัดพรรครัฐบาล 20 คนได้เดินทางไปไต้หวันไปพูดที่ไต้หวัน ความเคลื่อนไหวดังกล่าวมีขึ้นในระบอบที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาเงินมีมากขึ้นในญี่ปุ่น อันสืบเนื่องมาจากการที่จีนคอมมิวนิสต์และอเมริกาใช้กีฬาเป็นสื่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ที่เรียกว่า ปิงปองการทูต (Ping Pong Diplomacy) ในเดือนมีนาคม 1971 ชาวญี่ปุ่นหวาดวิตกว่าหาอำนาจทั้งสองอาจจะมีข้อตกลงบางประการที่ขัดผลประโยชน์ของญี่ปุ่น บางคนก็วิจารณ์ว่ารัฐบาลนายซาโตะงุ่มง่ามมากเกินไปในเรื่องติดต่อกับจีนแดง บางคนก็ตั้งข้อสงสัยไปต่าง ๆ นานาว่า โดยเนื้อแท้แล้ว นโยบายจีนที่นายซาโตะดำเนินอยู่นั้นมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใดกับความเปลี่ยนแปลงปรปรวนของสถานการณ์โลก บางคนแสดงความงุนงงสงสัยมิใช่น้อยว่า ญี่ปุ่นคงจะขึ้นรถเมล์ไม่ทันเสียแล้ว¹⁴ (คือวิ่งตามความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ไม่ทันและถูกมหาอำนาจจะทิ้งไว้เบื้องหลัง) และอเมริกาทำอะไรต่ออะไรเหยียบจมูกข้ามหน้าข้ามตาและข้ามหัวญี่ปุ่นเป็นการสมประมาทอย่างยิ่ง (พวกญี่ปุ่นมีความรู้ลึกซึ้งในเรื่องราวเกี่ยวกับเกียรติภูมิของชาติคน) ชาวญี่ปุ่นเริ่มเพ่งเล็งรัฐบาลของตนว่าโดยเนื้อแท้แล้วนายซาโตะหมกมุ่นปัญหาแล้วหรือจึงปล่อยให้ญี่ปุ่นถูกพันชมิตรมหาอำนาจจะทิ้งไว้เบื้องหลังเช่นนั้น

ในค่านจีนคอมมิวนิสต์เองก็สร้างความสับสนคลอนให้แก่รัฐบาลนายซาโตะ โดยตั้งข้อเรียกร้องเพิ่มขึ้นอีก คือ สหประชาชาติต้องขับไล่จีนไต้หวันออกก่อน และประณามนโยบาย 2 จีนของญี่ปุ่น จีนคอมมิวนิสต์ได้เรียกร้องให้ญี่ปุ่นร่วมมือกับตนในการขับจีนไต้หวันออกจากสหประชาชาติ ส่วนข้อตอบแทนที่จีนเสนอ คือ เปิดการทูตกับญี่ปุ่นและเซ็นสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันกับญี่ปุ่น

แม้ว่าจะมีเสียงร้องเรียนและแรงผลักดันจากทวณิยมมักก็งมากมายเพียงใด ก็ไม่อาจจะทำให้รัฐบาลเปลี่ยนแปลงนโยบายได้ รัฐบาลเรียกร้องให้ชาวญี่ปุ่นถือนโยบายรอคอยท่าที่ (wait and see policy) กล่าวคือ ญี่ปุ่นควรรอจังหวะเหมาะก่อน¹⁵ ที่ญี่ปุ่นใช้นโยบายนี้เพราะต้องการเวลาพิจารณาปัญหาจีนให้ถ่องแท้และระมัดระวังมากกว่านี้ ไม่ต้องการเร่งรัดแก้ปัญหา ทั้งญี่ปุ่นต้องการรอคอยท่าที่ของอเมริกาว่าจะดำเนินนโยบายติดต่อกับจีนคอมมิวนิสต์ก้าวหน้าไปเพียงใด เพื่อจะได้รู้เป็นข้อมูลพิจารณาปรับปรุงที่ท่าของตนต่อจีนคอมมิวนิสต์ได้ถูกต้อง เป็นการดำเนินนโยบายสอดคล้องกับอเมริกา ที่สำคัญอาจจะเป็นเพราะรัฐบาลโดยเฉพาะนายชาโตะเองคงไม่อาจตัดสินใจแก้ปัญหาโดยฉับพลันทันที ภัยหาหลักการก็ไม่ได้ การใช้นโยบายรอคอยท่าจึงเป็นการเหมาะสมสำหรับระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล

มีข้อควรสังเกตอีกประการคือ นายชาโตะเองเคยพูดเป็นนัย ๆ ว่า ปัญหาจีนนี้เป็นเรื่องยากมากคงแก้มิได้ในสมัยตนเป็นรัฐบาล¹⁶ คนส่วนใหญ่จึงมองไปในแง่ว่า นายชาโตะอาจจะไม่ชอบกบฏหรือแก้ปัญหาจีนให้เป็นการกระเทือนเกียรติภูมิทางการ เมืองของตน ก็ไม่ต้องการเสียประวัติด้วยเรื่องปัญหาจีน จึงตั้งใจจะทิ้งให้รัฐบาลชุดต่อไปแก้ปัญหาเอง

ถ้าชาโตะคิดเช่นนั้นจริง ก็เท่ากับช่วยเร่งเร้าให้สมาชิกในพรรคแข่งขันกันหาเสียงเลือกตั้งเป็นประธานของพรรค (ในญี่ปุ่นนั้น พรรคเสรีประชาธิปไตย เป็นพรรคที่ได้รับความนิยมมากที่สุด มีที่นั่งในสภาผู้แทนมากที่สุด จึงมีสิทธิ์ตั้งรัฐบาล หัวหน้าพรรคเป็นนายกรัฐมนตรีโดยปริยาย ตำแหน่งหัวหน้าพรรคจึงมีความหมายเป็นตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นด้วย) ภายในพรรคแตกเป็นก๊กเป็นเหล่า พยายามแสดงตนต่อสาธารณชนว่ามีนโยบายสอดคล้องกับมติมหาชน ซึ่งเป็นกรทรยศอุดมการณ์ของพรรคคน และละเมิดระเบียบวินัยของพรรคในการที่ถือนโยบายแตกต่างไปจากพรรค

ระหว่าง ค.ศ. 1970 - 1971 ญี่ปุ่นเผชิญวิกฤตการณ์ทางการเมือง อันสืบเนื่องมาจากท่าทีสหรัฐอเมริกาส่งนโยบายจีน พรรคเสรีประชาธิปไตยต้องปรับปรุงระบอบบริหารและนโยบายกันเป็นการใหญ่ เพราะทั้งสมาชิกพรรคและฝ่ายค้านของรัฐบาลพากันเรียกร้องให้นายชาโตะ นายกรัฐมนตรีออกจากตำแหน่ง เช่น นายทาเคโอะ มิกิ (Takeo Miki) สมาชิกอาวุโสของพรรคเสรีประชาธิปไตยได้กล่าวอย่างไม่แยแสต่อความเป็นจริงว่า ตนสังกัดพรรครัฐบาลว่า "การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเป็นการเรียกร้องของเวลานี้"¹⁷

ปัญหาจึงมีอยู่ว่า ประเด็นหรือนโยบายจีน (China Policy) นี้เป็นเรื่องที่ใหญ่มากหรือสำหรับญี่ปุ่น เหตุใดประเด็นหรือนโยบายนี้ซึ่งความจริงเป็นความขัดแย้งเรื่องปัญหา (Conflict over issue) จึงกลายเป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจ (Conflict over power) ในญี่ปุ่น ทำไมญี่ปุ่นโดยเฉพาะพรรคต่าง ๆ พากันเรียกร้องให้นายชาโตะลาออก ทั้ง ๆ ที่รู้กัน

แล้วว่า นายซาโตะเองจะลาออกในฤดูใบไม้ร่วงของปี ค.ศ. 1972 เป็นไปไต่หรือไม่ว่า บุคคลต่าง ๆ ในวงการเมืองญี่ปุ่นเวลานั้นได้ฉวยโอกาสปัญหาจีนนี้เป็นปัจจัยผลักดันเร่งรัดให้นายซาโตะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จีนคอมมิวนิสต์ก็คงมีนโยบายที่จะบีบบังคับรัฐบาลนายซาโตะให้เสียอำนาจ เพราะรัฐบาลนี้ถือนโยบายเป็นพันธมิตรกับอเมริกา และมีที่หาสนับสนุนนโยบายของจีน

อาจจะกล่าวได้ว่า ปัญหาจีนได้มีบทบาทสำคัญต่อพรรคเสรีประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง จีนคอมมิวนิสต์ได้ยื่นกรณีกติกาเงื่อนไขของตน ปกติโอกาสรัฐบาลมีให้หันทางใดเจรจาเปิดสัมพันธ์ภาพกับจีนอย่างเป็นทางการ โดยนัยนี้จีนคอมมิวนิสต์ได้มีส่วนทำให้วงการเมืองภายในของญี่ปุ่นสั่นสะเทือน โดยเฉพาะพรรคเสรีประชาธิปไตย ทั้งนี้ เป็นเพราะลักษณะการเมืองของญี่ปุ่นเชื้ออำนาจโอกาสให้จีนแดงเสนอเงื่อนไขกรณีกติกาที่มีเจตนาล้มล้างรัฐบาลซาโตะ ญี่ปุ่นเป็นประเทศเดียวที่เด่นชัดว่า ได้รับอิทธิพลจากการที่สถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากนโยบายสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีน

เป็นที่รู้กันทั่วไปว่า การถือพวกถือเห่า (Factionalism) เป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองของญี่ปุ่น พรรคการเมืองเกือบจะทุกพรรคได้ประสบปัญหานี้มาก ความขัดแย้งใดก็ตามมักจะมีมูลเหตุหรือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมืองมากกว่าการที่จะมองมุ่งไปที่หัวข้อประเด็นโดยตรง เพราะนักการเมืองญี่ปุ่นได้ให้หัวข้อประเด็นต่าง ๆ เป็นข้ออ้างแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองและเพื่อจุดประสงค์ทางการเมือง ด้วยเหตุนี้เอง บางครั้งความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองก็สามารถระดมกระเหี้ยนไปถึงการเปลี่ยนแปลงนโยบายพรรคและทางค่านผู้นำด้วย

ข้อคิดเห็นดังกล่าวนี้ เห็นได้ชัดในวิธีที่ญี่ปุ่นพิจารณาปัญหาจีน ภายในพรรคเสรีประชาธิปไตยได้มีความเห็นแตกแยกกันในเรื่องกำหนดนโยบายที่เหมาะสมต่อจีนคอมมิวนิสต์

ระหว่าง ค.ศ. 1970 - 1971 ในวงการเมืองของญี่ปุ่นได้มีความคิดเห็นแตกแยกกันมากในเรื่องนโยบายจีน ที่สำคัญได้แก่ พวกเหยี่ยว (Hawks) พวกนกพิราบ (Doves) คือ พวกได้สันติภาพหรือพวกนิยมปักกิ่ง และพวกนิยมนโยบายความเป็นกลาง (The Neutralists) พวกเหยี่ยวมีผู้นำที่เข้มแข็ง คือตัวนายกรัฐมนตรีเอง นายซาโตะ นายฟูจูกะ (Fukuda) รัฐมนตรีต่างประเทศ นายทานะกะ (Kakuei Tanaka) รัฐมนตรีว่าการอุตสาหกรรมและการค้าระหว่างประเทศ และนายโนบุซูกะ กิชิ (Nobusuke Kishi) อดีตนายกรัฐมนตรี ส่วนพวกได้สันติภาพนำโดยนายไอชิโร ฟูจิยามา นายทาเคโอะ มิชิ และ นายยาสุฮิโร นาคะโฮเน (Yasuhiro Nakasone) ภายในพรรคเสรีประชาธิปไตยเองนั้น นโยบายของพรรคคือส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับอเมริกาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่สมาชิกของพรรคบางกลุ่มสนับสนุนเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์ แม้ว่าสมาชิกพรรคสนับสนุนนโยบายนี้เพิ่มมากขึ้น แต่ก็

ทำอะไรไม่ได้มากนัก เพราะผู้นำพรรคเป็นฝ่ายเดียว และเป็นผู้อำนวยการ

ในที่นี้ เป็นการสมควรที่จะพิจารณาว่า พวกนิคมมักกิ่งมีนโยบายอย่างไร

ผู้นำฝ่ายนิคมมักกิ่งที่มีชื่อมาก คือ นายโออิชิโร ฟูจิยามา นายทาเคโอะ มิกิ และ นาย โยชิอิโร นาคาโซเน

ในฐานะที่เคยเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศและเป็นผู้ที่สนับสนุนให้ญี่ปุ่นเปิดการทูตกับจีนแดง นายฟูจิยามาวิจารณ์นโยบายสองจีนของรัฐบาลคนอย่างไม่ไว้หน้าว่า เป็นนโยบายที่ไม่มีความเพียงพอที่จะแก้ปัญหาจีน เพราะจีนคอมมิวนิสต์เองไม่ยอมรับนโยบายของญี่ปุ่นที่ถือว่ามีจีน 2 ชาติได้ในเวลาเดียวกัน ญี่ปุ่นจึงมีทางเลือกน้อยเต็มที่ นายฟูจิยามาแนะให้ญี่ปุ่นยืนหยัดกับจีนคอมมิวนิสต์ว่า สัญญาร่วมป้องกันหรือเสถียรภาพร่วมกันกับอเมริกาในนั้นไม่มีจุดมุ่งหมายร้ายต่อจีนคอมมิวนิสต์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นายฟูจิยามาเรียกร้องให้รัฐบาลคนรับเงินเดือนของจีนคอมมิวนิสต์ และให้สร้างความรู้สึกใหม่ที่น่าพอใจและมั่นใจต่อกัน สิ่งแรกที่ญี่ปุ่นควรทำก็คือรับรองจีนคอมมิวนิสต์ ถ้ามีความร่วมมือกันแล้ว สันติภาพและเสถียรภาพก็จะบังเกิดขึ้นเองในเอเชีย นายฟูจิยามาจึงสนับสนุนให้ญี่ปุ่นจับมือกับจีนคอมมิวนิสต์ก่อน¹⁸ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ นายฟูจิยามาได้ยืนยันว่าญี่ปุ่นต้องแสดงตนเป็นคนตรงต่อคำพูด คือ อนุมัติตำแหน่งที่จะตั้งที่ทุกที่นั่น¹⁹ นายฟูจิยามา ได้ทำลายพรรครัฐบาลของตนโดยการตั้งชมรมสมาชิกรัฐมนตรีระหว่างพรรคขึ้น เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1970 จุดประสงค์ก็เพื่อส่งเสริมการเปิดการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์ ระหว่างปี ค.ศ. 1971 - 1972 จึงมีผู้มอง นายฟูจิยามาว่าเป็นตัวเชื่อมการติดต่อกันระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ฐานะการเมืองของนายฟูจิยามาคอนข้างจะเห็นโดยประการฉะนี้

คู่แข่งเพื่อตำแหน่งประธานพรรครัฐบาลที่ขึ้นชื่ออีกท่านหนึ่ง คือ นายทาเคโอะ มิกิ ก็เป็นผู้หนึ่งที่สนับสนุนเปิดการทูตกับจีนแดง เขาเองเคยสมัครเข้ารับเลือกตั้งประธานพรรค 2 ครั้ง แต่แพ้คะแนนทั้งสองครั้ง มีผู้ตั้งข้อสงสัยว่า นโยบายของนายมิกิ และ นายซาโตะนี้แตกต่างกันมากนัก นอกจากนี้ นายมิกิเองก็เคยแข่งกับนายซาโตะเพื่อตำแหน่งประธานพรรค จึงมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า นายมิกิมีนโยบายการเมืองที่มีจุดมุ่งหมายเบื้องหลังคือ ต้องการอำนาจทางการเมืองในการเป็นนายกรัฐมนตรี เขาเองก็เคยพูดหลายครั้งว่า ถ้าเขาได้เป็นนายกรัฐมนตรี เขาจะดำเนินนโยบายใหม่ ซึ่งเขาถือว่าเป็นแนวใหม่ของญี่ปุ่น²⁰ เขาได้วิจารณ์นายซาโตะอย่างรุนแรงเท่าที่ระเบียบวินัยของพรรคจะเปิดทางให้เขาโจมตีประธานพรรคได้

นายมิกิเห็นว่า นโยบายของนายซาโตะเป็นนโยบายเก่าของอดีตนายกรัฐมนตรี นายโยชิเดะ (Yoshida)²¹ คือ นโยบายตามหลังอเมริกา ไม่มีความเป็นอิสระ ความเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจนโยบายใด จึงเป็นนโยบายที่ไม่เหมาะสมและไม่ทันกับเหตุการณ์โลกที่ผันแปร

นายมิทชินยืนยันว่า การเปลี่ยนนโยบายหมายถึงการเปลี่ยนผู้นำ คือเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรี²²

คู่แข่งอีกท่านหนึ่ง คือ นายชาซูสีโร นาคะโซเน สมาชิกอาวุโสของพรรครัฐบาล เป็นผู้นำกลุ่มสมาชิกพรรคที่มีจำนวนประมาณ 30 คน ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน นายนาเคโซเน ประกาศตนไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อจีนคอมมิวนิสต์และรัฐเซีย กล่าวคือ นิยมนโยบายคอมมิวนิสต์ที่เรียกร้องการอยู่ร่วมกันโดยสันติ (Peaceful Coexistence)²³ นายนาเคโซเนไม่ต้องการอำนาจ หรือมีอุปสรรคที่จะต้องพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับไต้หวัน หรือญี่ปุ่นกับอเมริกา ดังเช่นพวกเหยี่ยวทองพะวง นายนาเคโซเนเห็นว่า ข้อพิพาทระหว่างจีนคอมมิวนิสต์และไต้หวัน เป็นเรื่องภายในของจีน เขาเองไม่เชื่อว่าจีนคอมมิวนิสต์จะไร้อำนาจทหารที่มีอยู่ทุกวี่วัน ไก่ นอกจากเพื่อจุดประสงค์ในการเสริมฐานะของจีนคอมมิวนิสต์ในวงการเมืองระหว่างประเทศ

กล่าวโดยสรุป พวกนิยมปักกิ่งนั้นเรียกร้องให้ญี่ปุ่นรับรองจีนคอมมิวนิสต์โดยมีข้อกำหนดถึงความสัมพันธ์หรือข้อผูกมัดของญี่ปุ่นต่อไต้หวัน

การที่ภายในพรรครัฐบาล มีผู้เห็นด้วยและคัดค้านนโยบายจีนที่รัฐบาลดำเนินอยู่ ทำให้วิกฤติการณ์การเมืองในกลางปี 1971 สะท้อนภาพที่เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้นกว่าครั้งใด ๆ ในประวัติศาสตร์การเมืองของพรรคเสรีประชาธิปไตย ภายในพรรคมิที่ท่าแสดงเป็นการยอมรับอยู่โดยปริยายถึงความเสื่อมอำนาจทางการเมืองของนายซาโตะ การแก่งแย่งชิงดีกันเพื่อตำแหน่งประธานพรรคปรากฏมากขึ้น แม้ความจริงจะมีอยู่ว่า ปัญหาจีนมิได้เป็นปัจจัยสำคัญในการบั่นทอนอำนาจทางการเมืองของนายซาโตะ แต่ปัญหาจีนนี้ก็มีส่วนส่งเสริมมากอยู่ในที่

วิกฤติการณ์การเมืองครั้งแรก : นิกสันเขย่าขวัญ (Nixon Shock)

อาจจะกล่าวได้ว่า ไม่มีประเทศใดในโลกจะได้รับความกระทบกระเทือนโดยตรงอย่างรุนแรงจากการที่ประธานาธิบดีนิกสันเปลี่ยนแปลงนโยบายจีนเท่าญี่ปุ่นได้รับ การที่ประธานาธิบดีนิกสันประกาศให้ทั่วโลกทราบว่า จะเดินทางไปปักกิ่ง ก่อให้เกิดความรู้สึกหลายประการและระลอกวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นานา ในญี่ปุ่น

ในฐานะที่เป็นพันธมิตรของอเมริกาในการร่วมมือต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ญี่ปุ่นได้เคยย้ำอยู่เสมอว่า ถ้าอเมริกามีท่าทีเปลี่ยนนโยบายจีนหรือเอเซียตะวันออกไม่ว่าจะโดยทางใด อเมริกา ควร จะ และ ต้อง ปรึกษาให้ญี่ปุ่นรับรู้อก่อน แดงลงการณ์การเมืองระหว่างประธานาธิบดีนิกสันและนายซาโตะเมื่อพฤศจิกายน ค.ศ. 1969 ก็ได้ยืนยันหลักการข้างต้นจนญี่ปุ่นวางใจในฐานะพันธมิตรของตน การที่อเมริกาเปลี่ยนนโยบายจีนอย่างกะทันหันโดยญี่ปุ่นมิได้รับรู้ด้วยเลยนั้นจึงเป็นสิ่งที่เหลือคาก ชาวญี่ปุ่นรู้สึกตกใจ เสียใจ โกรธแค้น ประณามอเมริกาว่าทรยศต่อตน

โดยการดำเนินนโยบายจีนอย่างลึกซึ้งและมองข้ามญี่ปุ่นไปโดยมิไคปริกษาค้วย ชาวญี่ปุ่นถือว่าเป็นการสมประมาทเสียเกียรติภูมิเป็นที่สุด และแสดงถึงลักษณะที่แท้จริงของความสัมพันธ์ระหว่างอเมริกาและญี่ปุ่น คือ หากไคเป็นความสัมพันธ์ที่จริงแท้ หรือแน่นแฟ้นอย่างที่ชาวญี่ปุ่นเข้าใจเลยแม้แต่น้อย

ผลกระทบกระเทือนโดยตรงจากการที่ทัศนเปลี่ยนแปลงนโยบายจีน คือ ความสิ้นคอกอนของอำนาจทางการเมืองของนายซาโตะ เขารู้สึกกระอักกระอ่วนใจ และไม่พอใจระคนกัน ญี่ปุ่นต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายของตน แต่ นายซาโตะเองก็ไม่กล้าตัดสินใจทำอะไรลงไป เขาไม่สามารถแม้กระทั่งจะทำให้สมาชิกพรรครัฐบาลของตนอดมกคองกันในเรื่องปัญหาจีน แรงผลักดันจากทั้งภายในและภายนอกของพรรครัฐบาลทำให้นายซาโตะยังมองไม่เห็นทางเหมาะในการแก้ปัญหาจีน

ท่ามกลางความอลเวงในวงการเมือง นายซาโตะได้แถลงว่ารัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์ โดยจะไม่ละเลยจีนไต้หวัน เจื่อนโซนี่โคโยเนอิแต่แล้วเป็นการต่อต้านแนวการเคลื่อนไหวเพื่อเปิดการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์ แม้ว่า เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 1971 นายซาโตะจะแสดงความจำนงยินดีจะไปเยือนปักกิ่ง แต่ในเวลาเดียวกันพรรคฝ่ายค้านเองก็เรียกร้องว่า ถ้านายซาโตะไม่เปลี่ยนแปลงนโยบายจีนและหาทางไปปักกิ่ง นายซาโตะควรจะลาออกเสียเลย²⁴ ภายในพรรครัฐบาลเองก็มีผู้โจมตีนายซาโตะ นายฟูจิตามาทว่านายซาโตะมิได้รู้ซึ้งหรือเข้าใจจีนคอมมิวนิสต์ นายมิกิเรียกร้องให้ปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีนคอมมิวนิสต์ นายทานากะเองขนาดเป็นมือซ้ายของนายซาโตะก็กล่าวเป็นนัย ๆ ว่า เห็นด้วยกับการเปิดการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์ เป็นการส่งเสริมให้การคารวะระหว่างญี่ปุ่นและจีนคอมมิวนิสต์เจริญขึ้น แต่นายทานากะก็ไม่กล้าเปิดเผยวิธีการ เปิดการทูตในทัศนะของตน

ต่อมาในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1971 นายโยชิมิ ฟูรูอิ (Yoshimi Furui) นายฮิเดจิ คาวาซากิ (Hideji Kawasaki) และคนอื่นซึ่งสังกัดฝ่ายต่อต้านนายซาโตะเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงผู้นำเพื่อที่จะได้เปลี่ยนแปลงนโยบายง่ายขึ้น พวกนี้ต่อต้านมิให้ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายสองจีน คือ รับทั้งจีนคอมมิวนิสต์ และจีนไต้หวันเป็นสมาชิกสหประชาชาติ (Policy of Dual Representation of China in the UNO.) และขอรับรองมิให้ญี่ปุ่นสนับสนุนประเด็นซันไฮไต้หวันจากสหประชาชาติเป็นกรณีสำคัญ ญี่ปุ่นควรจะไม่ลงคะแนนในกรณีนี้หรือถ้าลงคะแนนก็ให้ลงปฏิเสธไปเลย

แม้แต่วงการหนังสือพิมพ์ก็เห็นด้วยกับพวกนิยมปักกิ่ง เช่น หนังสืออาซาฮี ซิงบุน (Asahi Shimbun) ก็วิจารณ์ไว้ว่า "เป็นเรื่องอันตรายมากที่ญี่ปุ่นจะตามอเมริกาอย่างไม่เต็มพู้อิมตา ... รัฐบาลไม่ควรเป็นฝ่ายริเริ่มในเรื่องรับไต้หวันชาติในประชุมสมัชชาของสหประชาชาติ"²⁵

กลุ่มต่าง ๆ ในพรรครัฐบาลช่วยกันแนะวิธีการต่าง ๆ แก่นายซาโตะ เช่นให้เริ่มลงมือกระทำอย่างหาหนทาง (Bolder action) บางกลุ่มก็บอกให้นายซาโตะหึงไต้หวันเสีย บางคนก็แสดงความประวิติคไปต่าง ๆ ว่า ถ้าญี่ปุ่นตัดสินใจส่งเสริมให้การขัมไต้หวันเป็นกรณีสำคัญในสหประชาชาติ หรือญี่ปุ่นสนับสนุนให้มี 2 จีนในสหประชาชาติจะทำให้ทางไปสู่การเปิดสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนคอมมิวนิสต์และญี่ปุ่นมีอุปสรรคมากขึ้น นายมิกิเองก็ทวีความมั่นใจในนโยบายของตนมากขึ้น เขาได้กล่าวหานายซาโตะว่าตามหลังอเมริกาจนไม่เป็นตัวของตัวเอง แม้กระทั่งจะเปลี่ยนแนวนโยบายของตนก็เปลี่ยนแปลงไม่ได้ นายซาโตะอยู่ในอำนาจนานเกินไป นายซาโตะถูกกล่าวหาอีกว่า ต้องรับผิดชอบกับการที่ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและอเมริกามาถึงจุดบวมพอง มีข้อควรสังเกตุคือว่า นายมิกิพูดได้มากมายเช่นนี้และกล่าววิจารณ์หัวหน้าพรรคอย่างกล้าหาญชาญชัยได้เช่นนี้ ก็เพราะรู้ว่า มติมหาชนไม่เห็นด้วยกับนโยบายของนายซาโตะ จึงเป็นการสมควรที่นายมิกิเช่นเดียวกับสมาชิกอื่น ๆ ที่จะแสดงตนต่อมหาชนว่ามีได้เห็นด้วยกับนโยบายของนายซาโตะ คือพยายามรักษารัฐธรรมนูญของคณะให้ตกต่ำลง อีกประการหนึ่ง นายมิกิเอง ในระยะนั้นก็ยังมีพรรคพวกมากพอควรกล่าวคือ เป็นกลุ่มใหญ่เป็นที่สองในพรรคของตน

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่กันยายน ค.ศ. 1971 ก็มีความเคลื่อนไหวใหม่ในพรรครัฐบาลเช่นกัน นายมาซาโยชิ โอฮิระ (Masayoshi Ohira) ผู้นำกลุ่มใหญ่ในพรรครัฐบาลได้เปลี่ยนนโยบายทันทีจากการที่เคยอยู่ฝ่ายนายซาโตะ ไปเป็นฝ่ายต่อต้านนายซาโตะ เขาเร่งรัดญี่ปุ่นให้เปิดการเจรจาอย่างจริงจังกับจีนคอมมิวนิสต์โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ ด้วยการรับรองฐานะจีนคอมมิวนิสต์ก่อน

พรรครัฐบาลส่วนใหญ่รวมทั้งนายฟูงุคา รัฐมนตรีต่างประเทศไม่เห็นด้วยที่นายซาโตะจะปกป้องไต้หวันในสหประชาชาติ คือ ยืนกรานให้กรณีขัมไต้หวันเป็นกรณีสำคัญ พรรคส่วนใหญ่ของมติเป็นนัย ๆ ว่า นายซาโตะไม่ควรดำเนินนโยบายเช่นนั้น แม้กระทั่งพวกที่เคยสนับสนุนนายซาโตะคือ ฟูงุคา เป็นต้น ก็จำต้องคล้อยตามเพื่อรักษาระเบียบวินัยและความสามัคคีของพรรคไว้ แต่ นายซาโตะก็ยังคงยืนกรานในนโยบายจีนของตน กล่าวคือ ใ้สนับสนุนให้ถือกรณีขัมไต้หวันเป็นกรณีสำคัญในสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 23 กันยายน ค.ศ. 1971 เหตุผลคือ นายซาโตะคำนึงถึงการเสริมสร้างไมตรีกับอเมริกาเพื่อเห็นแก่ผลประโยชน์ของญี่ปุ่นเอง

การที่นายซาโตะฝ่าฝืนธรรมเนียมของพรรคของตนด้วยการไม่ปฏิบัติตามมติเสียงส่วนใหญ่ในกรณีสำคัญ กลับใช้อำนาจส่วนตนกระทำการชักคอเจตนารมณ์และมติส่วนใหญ่ของพรรคนั้น ทำให้เขาถูกประณามอย่างหนักจากพรรคของตน นับเป็นครั้งแรกที่หัวหน้าพรรครัฐบาลกล้าดำเนินนโยบายไปอย่างโดดเดี่ยวโดยไม่คำนึงถึงพรรคของตน เป็นแนวใหม่ครั้งแรกของระบบพรรคการเมืองญี่ปุ่นที่ควรแก่การสนใจมากเป็นพิเศษ

ต่อมา วันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 1971 สมาชิกสภาผู้แทนนำโดยนายฟูจิยามา ไคโงนาม ในคำแถลงการณ์กับจีนคอมมิวนิสต์ ยอมรับในหลักการ 4 ประการของจีนคอมมิวนิสต์ คือ รับรองจีนคอมมิวนิสต์และถือว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีนคอมมิวนิสต์ อีกทั้งส่งเสริมฐานะและสิทธิอันชอบธรรมของจีนคอมมิวนิสต์ในสหประชาชาติ รวมทั้งการยกเลิกสัญญาสันติภาพระหว่างญี่ปุ่นกับไต้หวัน แม้ว่าพวกสมาชิกผู้แทนเหล่านี้จะมีได้เป็นผู้แทนเป็นทางการ แต่การกระทำของคนกลุ่มนี้ก็ทำให้ฐานะของรัฐบาลชาโตะทรุดลง ยิ่งกว่านั้น นายจูเอินโอมองข้ามนายชาโตะไปโดยการเชิญขุนนางชาโตะ คือ นายมิกิ และนายนากะโซเน ให้ไปเยือนปักกิ่ง เป็นการแสดงว่า จีนคอมมิวนิสต์ไม่ประสงค์จะผูกขาดกับนายชาโตะ หรือรัฐบาลไคกัคคามที่นำโดยนายชาโตะเป็นการกระทำที่ญี่ปุ่นเร่งเปลี่ยนผู้นำเพื่อผลประโยชน์ของจีนคอมมิวนิสต์เอง

ภายในพรรครัฐบาลเองก็สังเกตเห็นถึงเจตนารมณ์ของจีนคอมมิวนิสต์เป็นอย่างดี พวกกลุ่มผู้นำในพรรคไคร่างหลักการเกี่ยวกับการเปิดการทูตจีนคอมมิวนิสต์ เช่น นายทาเคโอะ โนดา (Takeo Noda) ประธานกรรมการการค้นคว้าเรื่องปัญหาจีนในพรรคไคร่างหลักการขึ้น มีข้อไขว่ไขว่ใจความให้รัฐบาลญี่ปุ่นรับรองจีนคอมมิวนิสต์ ถือเสียว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีนคอมมิวนิสต์ และสนับสนุนการยุติข้อพิพาทระหว่างจีนคอมมิวนิสต์และไต้หวันโดยสันติวิธี ท้ายสุดก็สนับสนุนส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างจีนและญี่ปุ่น ชมรมกลุ่มผู้แทนสมาชิกญี่ปุ่นปักกิ่งก็กล่าวความทำนองนี้ และขอรับรองให้ญี่ปุ่นยกเลิกสัญญาสันติภาพกับไต้หวันเสียด้วยเลย

ในที่สุด นายชาโตะก็ตกลงในที่ประชุมสภาผู้แทน สมัยที่ 64 เมื่อวันที่ 19 ตุลาคมว่า เขาสนับสนุนการรับจีนคอมมิวนิสต์เข้าสหประชาชาติ แต่จะพยายามช่วยมิให้ไต้หวันถูกขับออกไป ถ้าจะขับไต้หวันก็ถือเป็นกรณีสำคัญ นายชาโตะได้ให้เหตุผลว่า จำต้องไขว่ไขว่ "หนึ่งจีน, หนึ่งไต้หวัน" ว่าเป็นวิธีเหมาะสมที่สุดในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อเช่นนี้²⁸ สำหรับเรื่องเปิดการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์นั้น นายชาโตะเรียกร้องให้แสวงหาหลักการที่แน่นอนที่จะให้ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับจีนคอมมิวนิสต์อยู่บนรากฐานของความเข้าใจอันดี และมีความนับถือต่อกัน เขาได้เรียกร้องให้จีนคอมมิวนิสต์เปิดการเจรจาระดับรัฐบาลกับเขาโดยตรง

ว่ากันตามจริงแล้ว รัฐบาลนายชาโตะคิดว่า สหประชาชาติคงไม่รับจีนคอมมิวนิสต์ คือจีนคอมมิวนิสต์คงแพ้คะแนนเสียงเช่นเคย โดยเฉพาะการใช้วิธีเรียกร้องให้สหประชาชาติใช้มติถือว่าการรับจีนคอมมิวนิสต์ และขับไต้หวันเป็นกรณีสำคัญต้องลงคะแนนสองในสาม จะสามารถสกัดกั้นมิให้จีนคอมมิวนิสต์เข้าสหประชาชาติได้สำเร็จ เป็นคราวเคราะห์ร้ายสำหรับรัฐบาลนายชาโตะที่เหตุการณ์โลกได้ผันแปรไปในทิศทางที่ไม่ดีนักสำหรับรัฐบาล คือ สหประชาชาติลงมติรับจีนคอมมิวนิสต์ และขับไต้หวันในวันที่ 26 ตุลาคม 1971

ความพ่ายแพ้ของนายซาโตะในการดำเนินนโยบายครั้งนั้นเป็นที่พาดพิงวิจารณ์อย่างหนักในญี่ปุ่น คือ ถูกกล่าวหาว่า ขอบใจดีทางฝ่ายแพ้ผู้ตลอดเวลาจึงต้องรับผิดชอบโดยทรงต่อกรที่ ทำให้ญี่ปุ่นเสียเกียรติภูมิในครั้งนั้น ข้อสันดาเห็นของความคิดเห็นของนายซาโตะ คือ นอกจากพรรคฝ่ายค้านและสมาชิกพรรคของตนแสดงความนิยมในตัวนายซาโตะแล้ว ยังปรากฏว่า มติมหาชน เท่าที่ได้ขอมูลจากการทำสถิติโดยฝ่ายหนังสือพิมพ์มีความนิยมและสนับสนุนนายซาโตะลดลงเหลือเพียง 23%²⁹ ทั้งยังเรียกร้องให้นายซาโตะลาออกเสียอีก ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองญี่ปุ่นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองว่า รัฐบาลใดจะเป็นที่แสดงความนิยมสำหรับประชาชนมากถึงเพียงนั้น

ในปี 1971 ประมาณเดือนตุลาคม นับว่าญี่ปุ่นซบถหรือดวงตกก็ว่าได้ เพราะแพ้คดีสหประชาชาติในเรื่องนโยบายจีน และการเจรจาทอรองกับอเมริกาเรื่องสินค้าห้าหมู่ซึ่งลงในเวลาเกือบจะพร้อม ๆ กัน พรรคฝ่ายค้านฉวยโอกาสโจมตีนายซาโตะให้ลาออกเสียโดยที่ ถึงนายซาโตะจะสามารถเอาชนะมติไม่ไว้วางใจในสภาผู้แทนได้ถึงสองครั้งก็ตาม อำนาจของนายซาโตะก็ลดน้อยลงตลอดเวลา

ในวันที่ 26 ตุลาคม 1971 ญี่ปุ่นประกาศรับรองและนับถือนิติของสหประชาชาติซึ่งเท่ากับเป็นการยอมรับฐานะของจีนคอมมิวนิสต์ แต่นายซาโตะก็ยังยืนยันกรานไม่ยอมยกเลิกสัญญาสันติภาพกับจีนไต้หวัน ท่าทีของนายซาโตะนั้นมีได้เปลี่ยนแปลงไปมากมายแก่ประการใดเลย จึงไม่เป็นเรื่องแปลกประหลาดอะไรที่ทุกฝ่ายในวงการเมืองจะเป็นเคียดเป็นแค้นกับท่าทีของนายซาโตะ แม้นายซาโตะจะออกไปปักกิ่งแต่ก็เป็นที่เชื่อนั่นได้ว่า ปักกิ่งไม่ต้อนรับเขาเคียดชาก นายซาโตะเองก็คงไม่ถึงไม่เห็นว่ามีข้อแตกต่างประการใดระหว่างนโยบายนิคสันและนโยบายของตนเอง ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า ปักกิ่งยอมผูกพันนิคสันเพราะนิคสันมิได้เป็นเจ้าของคำรับต่อท่านคอมมิวนิสต์ นิคสันเองก็โอนอ่อนผ่อนตามความประสงค์ของจีนคอมมิวนิสต์มานานแล้วที่ขณะนั้น ในขณะที่นายซาโตะมิได้กระทำเช่นนั้นมาก่อน รัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์จึงเกลียดจงรังนายซาโตะอย่างนิคปรกติก็ว่าได้ ถึงจะเห็นได้จากการที่จีนคอมมิวนิสต์ยืนยันกรานไม่ยอมเจรจาทอรองกับรัฐบาลที่นำโดยนายซาโตะเคียดชาก ทั้ง ๆ ที่นายซาโตะเองก็อ่อนข้อต่อจีนคอมมิวนิสต์ลงมาก เช่น ยินดีเจรจาทอรองกับจีนคอมมิวนิสต์ แต่ต้องเป็นการเจรจาโดยจีนคอมมิวนิสต์จะเสนอเงื่อนไขใดให้ปฏิบัติก่อนการเจรจาไม่ได้ (Negotiations without prior conditions)

จุดแรกของความเปลี่ยนแปลงนโยบาย เริ่มขึ้นในเดือนต่อมา กล่าวคือ นายชิเงรุ (Shigeru Hori) เลขาธิการพรรครัฐบาลเขียนจดหมายเป็นการภายในลับไปถึงจีนคอมมิวนิสต์เสนอตัวให้จีนคอมมิวนิสต์เชิญไปปักกิ่ง การกระทำดังกล่าวนี้ เดิมที รัฐมนตรีต่างประเทศ คือนายฟููกาได้เคยกล่าวไว้แล้ว นับ ๆ ว่า รัฐบาลตัดสินใจแล้วที่จะทำการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับเคียดชาก

เขาไค้แน้มไว้นึก ๆ ว่า แนวทางใหม่ของนโยบายรัฐบาล คือ.-

เรากำลังมองหาทิศทางซึ่งเจอรูปร่างอยู่ แต่ตอนนี้ยังบอกรายละเอียดอะไรไม่ได้ เบื้องต้น ความปรกคิวิสัยจะปล่อยตัวลอยนึ่งเฉยอยู่ (นั่นก็คือต้องสงบรอคอยท่าที่ก่อน) แต่ภายใต้เวลาน้ำนั้นมันก็ย่อมเคลื่อนไหวของมันอยู่.... (คือมองหาทิศทางอยู่ตลอดเวลา)³⁰

ภายในพรรครัฐบาล พวกเหี้ยมเริ่มเรียกร้องให้คงสภาพความสัมพันธ์ระหว่างไค้ทวัน กับผู้นับไว้ แต่พวกไค้สันติเรียกร้องให้เปลี่ยนนโยบายจีน คือยอมรับเงื่อนไขเบื้องต้นของจีน คอมมิวนิสต์เสียเลย

ทั้ง ๆ ที่ฐานะอำนาจของคนที่กำลังอ่อนแอ นายซาโตะไค้ทำให้ชาวผู้นับงงวยอีก ครั้งหนึ่ง เมื่อเขาสามารถโน้มน้าวอเมริกาให้เห็นความสำคัญของผู้นับ โคอ์ เปิดการเจรจาขั้นสุดยอดกับนายซาโตะ เมื่อวันที่ 5 มกราคม ค.ศ. 1972 ผลของการเจรจาคือ อเมริกาตกลงคืนโฮกิงาวาให้ผู้นับ คือจะทำพิธีมอบคืนในเดือนพฤษภาคมของปี ค.ศ. 1972 ในขณะเดียวกัน พรรครัฐบาลก็แถลงนโยบายพรรคคนหนึ่งกล่าวถึงจีนคอมมิวนิสต์ว่า ควรจะเริ่มการเจรจาทันทีอย่างตรงไปตรงมา และโดยนับถือฐานะของกันและกัน³¹ นายซาโตะไค้กล่าวสรุปไว้ว่าการเปิดการทูตกับจีนคอมมิวนิสต์นั้นต้องอยู่บนรากฐานของขบวนการเจรจาก่อน³²

แม้ว่านายซาโตะมีที่ท่าต่อการจะเจรจากับจีนคอมมิวนิสต์ จีนคอมมิวนิสต์ก็ปิดทางนั้นเสียหมดแล้ว (คงที่ไค้กล่าวมาแต่ต้น) นายซาโตะจึงถูกโจมตี วงการเมืองกลุ่มใหญ่ของเขาที่เรียกว่ากลุ่มสายใหญ่ (Mainstream faction) ก็เผชิญชะตากรรมเดียวกัน เช่น นายฟููกาคาต้องรับผิดชอบกับนโยบายจีนที่ผู้นับพ่ายแพ้ในสหประชาชาติ นายทานากะต้องรับผิดชอบที่ไม่สามารถเจรจาทันทีกับอเมริกาในเรื่องสินค้าออกคือผ้าให้เป็นผลสำเร็จ ฐานะของผู้อยู่ในรัฐบาลซาโตะพลอยต้องชะตากรรมไปกับนายซาโตะโดยปริยาย

เมื่อต้นปี ค.ศ. 1972 เป็นที่ยอมรับกันในที่ว่า ผู้นับกำลังมองหาทิศทางในการเปลี่ยนนโยบายจีน พรรครัฐบาลในที่สุดลงมติได้ว่าควรเปลี่ยนนโยบาย แต่ก็ยังมองไม่เห็นทางว่าควรเปลี่ยนอย่างไร อนึ่ง เป็นที่รู้ ๆ กันอยู่แล้วว่า ตั้งแต่ต้นนายซาโตะแสดงเจตจำนงจะวางมือจากการเมือง ก็มีกรรมการแก่งแย่งชิงอำนาจกันเพื่อชิงตำแหน่งประธานพรรคแทนนายซาโตะ มีการใช้เล่ห์เหลี่ยมทุกวิถีทางที่จะทำลายอีกฝ่ายโดยไม่ว่ากันว่าสังกัดพรรคเดียวกัน อาทิ คณะกรรมการระเบียบวินัยพรรค (Disciplinary Committee) กล่าวโทษนายฟููกายามาที่ดูแลอำนาจเช่นแถลงการณ์กับจีนคอมมิวนิสต์เมื่อตุลาคม 1971 ตามแถลงการณ์นั้นฟููกายามาได้เห็นว่าควรวางมือจากเอิกฉัญญาสันติภาพกับไค้ทวัน ทหารอเมริกาควรถอนตัวไปจากภาคตะวันออกเฉียงไกล และยอมรับควรวางมือผู้นับกำลังฟื้นฟูลัทธินิยมทหารอีก การกระทำดังกล่าวนี้ขัดกับนโยบายของพรรคเป็นอย่างยิ่ง³³ ฟููกายามา

สมควรจะทองถูกลองโทษที่ฝ่าฝืนระเบียบพรรค เมื่อมีการรื้อฟื้นเรื่องเก่า ๆ ขึ้นมาก่อว่าโทษกัน อีกฝ่ายก็ทำเรื่องมาก่อว่าโทษบ้าง เช่น พวกชมรมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ก่อก่อว่าโทษนายโฮริที่ เขียนจดหมายอิลลิวไปจีนแดง ว่าเป็นการกระทำที่มิได้แจ้งให้พรรคทราบ เป็นการฝ่าฝืนระเบียบ วินัยพรรคเช่นกัน ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นแก่นแท้ว่าสมาชิกพรรครัฐบาลกำลังแก่งแย่งกันเพื่อ ตำแหน่งประธานพรรคอย่างไม่คำนึงถึงอุดมการณ์หรือนโยบาย หรือความสำคัญของพรรคแต่อย่างใด ทั้งที่วงการหนังสือพิมพ์ได้กล่าวเขียนยืนยันไว้ว่า พรรคเสรีประชาธิปไตยกำลังมีสงครามภายในกัน อย่างดุเดือดถึงพริกถึงขิง/สงครามก็เพื่อตำแหน่งประธานของพรรค (Kaku Fuku War) มีผลเป็น ประการใดก็คงเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว

อันที่จริงการรณรงค์เพื่อตำแหน่งประธานพรรคเสรีประชาธิปไตยนั้นเป็นปรากฏการณ์ ชรรวมคาสามัญที่สุดในญี่ปุ่น แต่ก็นับว่า ในปี ค.ศ. 1971 - 1972 การต่อสู้เพื่อตำแหน่งได้ใช้ หรือแอบอ้างนโยบายหรือปัญหาจีนเป็นเครื่องมือทำลายล้างซึ่งกันและกันอย่างมากฉีกสังเกด ทั้งที่ วงการหนังสือพิมพ์ยอมรับ และได้คาดคะเนไว้ล่วงหน้าว่า การเลือกตั้งประธานพรรค ในปี ค.ศ. 1972 นั้นจะมีความหมายมากเพียงใด ทั้งนี้ยอมเป็นการไม่ยึดความจริงนักที่จะสรุปว่า ปัญหาจีน ช่วยเร่งให้นายซาโตะหมดอำนาจเร็วขึ้น และเป็นเครื่องมือแอบอ้างของทุกฝ่ายในวงการ เมืองเพื่อ ผลประโยชน์ทางการเมือง ผู้ได้รับผลประโยชน์สมควราคความคือจีนคอมมิวนิสต์ ที่สามารถไร้ สถานการณ์โลกบิบบังคับให้ญี่ปุ่นจำต้องค่อย ๆ เปลี่ยนนโยบายจากการสร้างพันธมิตรกับอเมริกา มา เป็นการดำเนินนโยบายที่ค่อนข้างจะเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระมากขึ้น ซึ่งหมายถึงโอกาสที่ ญี่ปุ่นจะสร้างสัมพันธภาพกับจีนคอมมิวนิสต์เป็นไปได้มากขึ้น สัมพันธภาพเช่นนั้นจะอำนวยความสะดวก มีไร่น้อยแก่จีนคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาในแง่ที่ว่าจีนคอมมิวนิสต์เป็นปฏิปักษ์กับสหภาพ โซเวียตรัสเซีย ญี่ปุ่นเป็นตัวดวงคู่อำนาจที่จีนคอมมิวนิสต์จะละเลยมองข้ามมิได้ ปัญหาจีนในญี่ปุ่น นับแต่ ค.ศ. 1970 จนถึง 1971 จึงเป็นปัญหาที่ยังประโยชน์แก่จีนคอมมิวนิสต์มีไร่น้อย อย่าง นั้นก่อให้เกิดการแตกแยกในวงการ เมืองนำไปสู่การ เปลี่ยนรัฐบาลที่จำต้องปรับปรุงนโยบายที่เลือก อำนาจผลประโยชน์แก่จีนคอมมิวนิสต์เอนกอนันต์

เชิงพรรณนาที่ 6

¹ Full text in Winburg Chai, The Foreign Relations of the People's Republic of China (N.Y.: G.P. Putnams, 1972), pp. 128-130.

² Lawrence Olson, Japan in Post War Asia (London: Pall Mall Pr., 1970), p. 75.

³ ศึกษาระเบียบเครื่องความซัดแย้งว่าควดยการค้ำเป็นนโยบายทางประเทศ โดยเฉพาะ
 หมายเหตุ Lawrence Olson; Kazuo Kawai, Japan's American Interlude (Chicago: Chicago University Pr., 1969); Edwin D. Reischauer, The United and Japan, 3rd ed. (N.Y.: Viking Press, 1950). states

⁴ "Japan-China Dilemma," Far Eastern Economic Review, No. 15 (April 9, 1970), p. 15.

⁵ Matsumoto Shun'ichi, "Our Neighbor China," Japan Quarterly, XVIII, No. 2 (April-June, 1971), p. 151.

⁶ Walter Lafeber, "China And Japan: Different Beds, Different Dreams," Current History (September, 1970), p. 178.

⁷ "Japan-China Dilemma"

⁸ The New York Times, (March 22, 1970), 4:1.

⁹ Ibid., January 8, 1970, 10:4.

¹⁰ The Japan Times, January 17, 1971.

¹¹ Ibid.

¹² A Comment in The Japan Times, January 29, 1971.

¹³ The New York Times, Mar. 3, 1971, 14:4

¹⁴ Ibid., 8:1.

¹⁵ The Japan Times, July 23, 1971.

¹⁶ Ibid., pag. 5, 1971.

- 17 The New York Times, October 3, 1971, 7:1.
 - 18 "Handshakes Comes First," Far Eastern Economics Review (February 13, 1971), p. 33.
 - 19 op.cit., Mar. 22, 1970, 44:1
 - 20 Imazu, Hirochi, "Sato's Fourth Term," Japan Quarterly, XVIII, No. 1 (Jan. - Mar., 1971), p. 30.
 - 21 Ibid., p. 30.
 - 22 Ibid.
 - 23 The New York Times Sept. 11, 1970, 10:1.
 - 24 Ibid., July 22, 1971. 6:4.
 - 25 The Press Comment, The Japan Times, August 4, 1971, p. 14.
 - 26 Ibid., October 15, 1971.
 - 27 Ibid.
 - 28 Ibid., October 20, 1971.
 - 29 Mainichi Shinbun Survey, The New York Times, October 21, 1971, 2:1
 - 30 The Yomiuri Shinbun Political Section TADA, interviewed Foreign Minister Fukuda.
 - 31 The Japan Times, Jan. 20, 1972.
 - 32 Ibid., January 30, 1972.
 - 33 Ibid., p. 1.
-